

УДК 338.24

ЕВОЛЮЦІЯ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОВЕДІНКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Козлова Інна Миколаївна, викладач, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, м. Харків, Україна

Анотація — Проведено аналіз суб'єктів господарювання представниками різних шкіл економічної теорії. Визначено сучасну структуру суб'єктів господарювання та визначено необхідність аналізу їх економічної поведінки. Наведено аналіз еволюції підходів до визначення економічної поведінки суб'єктів господарювання.

Ключові слова — суб'єкти господарювання, економічна поведінка, класична економічна теорія, неокласичний підхід, інституціоналізм.

Автори економічної теорії на сучасному етапі до основних суб'єктів господарювання відносять: домашні господарства (домогосподарства), підприємців та підприємства, державу. Однак, у своїх роботах автори в різні часи виокремлювали різні суб'єкти господарювання, що зумовлювалось тим типом суспільного строю, який превалював у ті чи інші часи.

Метою даного дослідження є аналіз зміни підходів щодо змісту економічної поведінки суб'єктів господарювання.

Відповідно до ст. 55 Господарського кодексу України [1] суб'єктами господарювання визначаються учасники господарських відносин, які здійснюють господарську діяльність, реалізуючи господарську компетенцію (сукупність господарських прав та обов'язків), мають відокремлене майно і несуть відповідальність за своїми зобов'язаннями в межах цього майна, крім випадків, передбачених законодавством.

Один із провідних представників класичної економічної теорії А. Сміт [5] у рамках трудової теорії вартості та продуктивності капіталу виокремлював класи: землевласники, підприємці, наймані працівники.

Згідно думок представника неокласичної теорії у рамках теорії економічної взаємодії А. Маршал [2] у якості суб'єктів господарю-

вання виокремлював споживача, підприємця та продавця робочої сили.

Представник Лозаннської школи маржиналізму Л. Вальрас виокремлював в якості основних суб'єктів господарювання фірми та домогосподарства [2, с. 145-146]. Можна зазначити, що саме представники неокласичної школи одними з перших почали розглядати домогосподарства в якості суб'єктів господарювання.

Хоча ще соціаліст-утопіст Р. Оуен у 1813 р. у своїй роботі «Новий погляд на суспільство, або Досліди щодо вироблення людського характеру» («New View of Society; or Essays on the Principle of the Formation of the Human Character») [4] запропонував концепцію майбутнього строю суспільства, яку розглядав як громаду, поділену на шість департаментів: сільське господарство; промисловість та механіка; література, наука та просвітництво; домашнє господарство; загальна економіка; торгівля.

Перші представники інституціоналізму виокремлювали певні інститути, серед яких сім'я, виробничі корпорації, торгові об'єднання, профспілки, держава [2]. Слід зазначити, що сім'ю вони розглядали як повноцінного суб'єкта економічних відносин. Пізніші представники інституціонального підходу до економічної теорії виокремлювали серед інститутів саме інститут домогосподарства замість сім'ї.

Таким чином, серед суб'єктів господарювання будемо виокремлювати: домогосподарства, підприємців та підприємства, профспілки та державу. Зазначимо, що всі господарюючі суб'єкти виконують певну роль. Будь-яка роль передбачає, що суб'єкт має певну мету, завдання та засоби для її досягнення, що в загальному вигляді формує його поведінку, в тому числі економічну.

Еволюція підходів до визначення сутності економічної поведінки наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Еволюція підходів до визначення сутності економічної поведінки суб'єктів господарювання (розроблено автором за [2, 3, 4, 5])

Напрямок економічної думки	Представники	Основні положення
Класична теорія	А. Сміт, Д. Рикардо, Ж.-Б. Сей	Економічна поведінка розглядалась як наслідок «невидимої руки» – стихійної дії об'єктивних ринкових законів, які стоять за зовнішньою, поверхневою картиною взаємодії людей Економічна поведінка розглядається як дія «економічної людини», яку можна визначити як розумного егоїста, який прагне реалізовувати свій особистий інтерес. Економічна поведінка розглядається як основний мотив поведінки людей щодо досягнення матеріальної вигоди
Маржиналізм	Л. Вальрас, У. С. Джевонс, К. Менгер	Мета економічної поведінки індивіду – максимізація корисності, яка залежить від особливого поєднання корисності споживчих товарів, з одного боку, та доходів від продажу факторів виробництва – з іншої Гіпотеза про раціональність економічної поведінки як єдино правильної. Математизація досліджень економічної поведінки індивідів та господарюючих суб'єктів
Кейнсіанство	Дж. М. Кейнс, Дж. Хікс, Ф. Хансен, Дж. Робінсон	Висока роль державного регулювання економічної поведінки суб'єктів господарювання, особливо в період соціально-економічних кризи сів Економічна поведінка людей – зв'язок між цілями та обмеженими засобами, які мають альтернативні шляхи застосування
Монетаризм	М. Фрідмен, А. Шварц, К. Бруннер	Найважливішою детермінантою економічної поведінки є попит на гроші
Неокласична теорія	Р. Соллоу, П. Самуельсон, А. Маршал, Н. Калдор, Р. Харрод	Головним спонукальним мотивом економічної поведінки людини є збільшення грошової маси Підкреслюється роль людини в економіці Багатофакторне економіко-математичне моделювання теорії раціональної економічної поведінки господарюючих суб'єктів
Економічна теорія К. Маркса	К. Маркс	Економічна поведінка розглядається в якості функції взаємодії рівня розвитку виробничих сил та стану виробничих відносин у соціумі
Технократичний (соціально-психологічний) інституціоналізм	Т. Веблен	Акцент на «живій», а не «раціональній» людині Рушійні мотиви економічної поведінки розглядаються через такі інстинкти: майстерності; простої цікавості; батьківського почуття; придбання; суперництва, агресії та бажання прославитися; звички
Кон'юнктурно-статистичний (емпірико-прогностичний) інституціоналізм	У. Мітчел	Економічна поведінка – суміш слідування звичкам та раціонального вибору, який не передбачає врахування всіх можливих варіантів дій внаслідок недосконалості інформації та/або обмежених пізнавальних властивостей господарюючих суб'єктів Виявлення впливу неекономічних факторів на економічну поведінку людини
Соціально-правовий (юридичний) інституціоналізм	Дж. Р. Коммонс	На зміну мотивів поведінки людей пріоритетне значення має прогрес техніки та технологій Звичаї, які є формою «соціального примусу», а не звички істотно впливають на поведінку людей, в тому числі економічну
Неоінституціоналізм	Р. Коуз, О. Уільямсон, Д. Норт, Г. Гроссман	Економічна поведінка господарюючих суб'єктів розглядається як похідна від структури прав власності та контрактів, які заключає організація. Домінуюча роль у формуванні економічної поведінки належить трансакційним витратам
Поведінкова економічна теорія	Г. Саймон, Х. Лейбенштейн, Р. Сайет, Дж. Мерч, Дж. Катона	Раціональність економічної поведінки господарюючих суб'єктів обмежена, що викликано неповнотою інформації та когнітивними (пізнавальними) обмеженнями суб'єктів економічної діяльності

Проведений аналіз дозволяє зробити висновки, що над природою економічної поведінки людей та різних суб'єктів господарювання замислювались вчені ще з давніх часів: від раціональної поведінки «економічної людини», яку розглядали представники класичного та неокласичного напрямків економічної теорії до так званої «обмеженої» раціональної поведінки «живої людини», яку пропонували представники інституціональної та поведінкової економічної теорії.

Список використаної літератури

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
2. История экономической мысли / под ред. В. В. Круглова, Е. В. Балахоновой. – СПб.: Питер, 2008. – 240 с.
3. Кошевара Э. Р. Экономическое поведение хозяйствующих субъектов: антология подходов [Электронный ресурс] / Э. Р. Кошевара // Проблемы со-

временной экономики. – 2008. – № 3 (27). – Режим доступа: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=2079>.

4. Оуэн Р. [Электронный ресурс] / Р. Оуэн // Научно-образовательный портал: originweb.info: английский социалист-утопист. – Режим доступа: <http://www.originweb.info/persons/scientist/england/owen.html>.

5. Сміт А. Дослідження про природу та причини добробуту націй / А. Сміт; пер. О. Васильєвої, М. Межев'якіної, А. Малівського. – К.: Port-Royal, 2001. – 594 с.

Автори

Козлова Інна Миколаївна, викладач, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця (innes727@gmail.com).

Тези доповіді надійшли 05 лютого 2019 року.

Опубліковано в авторській редакції.